

TÁC ĐỘNG CỦA VIỆC NATO KẾT NẠP THÀNH VIÊN MỚI ĐẾN QUAN HỆ QUỐC TẾ HIỆN NAY

THÁI VĂN LONG

Viện Quan hệ quốc tế

Học viện Chính trị quốc gia Hồ Chí Minh

Ngày 2-4-2004, tại trụ sở của khối quân sự Bắc Đại Tây Dương (NATO) đã diễn ra một buổi lễ trang trọng mang ý nghĩa đặc biệt đối với tổ chức quân sự hùng mạnh nhất thế giới này. Nó đánh dấu một bước Đông tiến lớn nhất trong lịch sử 54 năm tồn tại của NATO. Với việc kết nạp thêm 7 thành viên mới là: Bungari, Extônia, Látvia, Lítva, Rumani, Xlôvakia và Xlôvenhia, đã nâng số thành viên của NATO từ 19 lên 26, trong đó gần một nửa là các thành viên mới ở Đông Âu. Sự kiện nhạy cảm này đã tác động mạnh đến cục diện châu Âu, và đến tương quan Nga - Mỹ cũng như các nước thành viên mới.

NATO mở rộng tác động mạnh đến cục diện của châu Âu?

Việc NATO mở rộng là điều đã được tiên đoán từ trước. Sau khi khối Vácsava giải tán, NATO trở thành khối quân sự duy nhất và lớn nhất trên thế giới. Thời chiến tranh lạnh, đây là khối quân sự đối đầu nhằm chống cộng, ngăn chặn ảnh hưởng của Liên Xô và các nước XHCN Đông Âu. Hiện nay, NATO không còn đối trọng, nó trở

thành khối quân sự làm nhiệm vụ răn đe, kiểm chế, phục vụ cho ý đồ của Mỹ trong việc thiết lập một trật tự thế giới đơn cực do Mỹ lãnh đạo. Trong một cách khác, sự kiện NATO mở rộng tác động trực tiếp và sâu rộng đến cục diện ở châu Âu nói riêng và toàn cầu nói chung.

Bản đồ chiến lược của NATO đã được mở rộng thêm một cách tối đa áp sát biên giới nước Nga. Tầm ảnh hưởng của khối quân sự này hiện nay trải dài từ vùng vịnh Phần Lan ở biển Bắc tới tận biển Đen và biển Adriatic ở phía Nam.

Tại buổi lễ đầu tiên kết nạp 7 nước thành viên mới vào NATO, được tổ chức vào ngày 29/3 tại Nhà Trắng (Mỹ), Ngoại trưởng Còlin Powell mô tả việc mở rộng này là một bước tiến lịch sử trên con đường hướng tới mục tiêu mở rộng khu vực tự do và ổn định ở châu Âu kéo dài từ Ban Tích tới Biển Đen. Cùng ngày, phát biểu trong buổi tiếp các thủ tướng 7 nước thành viên mới tại Nhà Trắng, Tổng thống Mỹ - G.Bush tuyên bố: Liên minh đang phải đương đầu với một kẻ thù mới

trong thế kỷ XXI là những phần tử khủng bố - những kẻ đã gây ra những vụ tấn công kinh hoàng ở New York và Madrid. Ông G. Bush cho rằng, trong bối cảnh NATO phải đối phó với những thách thức mới, việc kết nạp thêm 7 nước thành viên mới sẽ củng cố mối quan hệ xuyên Đại Tây Dương, khiến ý định của bọn khủng bố muốn chia rẽ Khối này sẽ thất bại. Đại sứ Mỹ tại NATO, Nicôlai Bern, thì tỏ ra hồ hởi rằng: những nước thành viên mới sẽ củng cố sức mạnh Khối này về mặt quân sự, cho phép NATO mở rộng hoạt động ở Bancăng, Ápganixtan và Irắc. Mặt khác, các nước thành viên mới cũng sẽ được hưởng quy chế an ninh tập thể, tức là được bảo vệ trong trường hợp bị nước ngoài tấn công.

Việc NATO kết nạp thêm những thành viên mới không làm NATO mạnh lên

Thực tế cho thấy Mỹ và châu Âu đều mong muốn NATO kết nạp thêm thành viên mới là phải mạnh lên. Thế nhưng, theo dư luận đánh giá: *NATO đông nhưng không mạnh*. Vì: *Thứ nhất*, phải thấy rằng, trước đây trong khối NATO luôn có mâu thuẫn giữa Mỹ với các nước Tây Âu. Các nước Tây Âu muốn độc lập, tách khỏi ảnh hưởng của Mỹ, không muốn bị Mỹ kiểm chế. Trong tình hình hiện nay, chẳng những mâu thuẫn đó vẫn còn mà còn sâu sắc, căng thẳng hơn. *Thứ hai*, nội bộ các nước Tây Âu cũng có những bất đồng, lục đục. Đức, Pháp đã liên kết thành một trục, muốn có , vai trò

lãnh đạo ở châu Âu, không muốn nằm dưới sự chỉ huy của Mỹ, còn một số nước khác lại không muốn điều này. *Thứ ba*, việc kết nạp thêm một số thành viên mới làm cho cơ chế Khối này trở nên khập khiễng. Các nước thuộc NATO cũ có trang thiết bị và phương thức tác chiến tương đối hiện đại, còn các nước mới vào trong một thời gian ngắn khó có thể chuyển đổi cơ cấu chỉ huy và trang thiết bị cho phù hợp, vì vậy, sự khập khiễng và chắp vá trong phương thức tác chiến là khó tránh khỏi. Giới bình luận cho rằng, "Một cỗ xe với những bộ phận không đồng bộ thì khó thể chạy nhanh được". Trên thực tế, triển vọng đóng góp về mặt quân sự của các nước thành viên mới vẫn còn rất khiêm tốn: tổng số quân chỉ hơn 190.000 binh lính, chủ yếu là bộ binh, trong đó riêng Bungari và Rumani đã chiếm 3/4. Thêm vào đó, hiện chỉ có 1 trong 7 nước thành viên mới là Xlôvenhia tuân thủ yêu cầu của NATO là phải dành ít nhất 2% ngân sách quốc gia cho quốc phòng. Để đáp ứng yêu cầu này, các nước mới gia nhập NATO sẽ phải nỗ lực hiện đại hóa quân đội của mình cho phù hợp với tiêu chuẩn chung của Khối, tạo ra những đơn vị linh hoạt hơn, đáp ứng với yêu cầu phản ứng nhanh. Bộ trưởng Nội vụ Bungari Nicolai Xpiranov cho biết: Bungari vừa hoàn thành 68 dự án đầu tiên hiện đại hóa quân đội, với tổng số tiền gần 1,5 tỷ đô la. Do đó, có thể nói: NATO đông nhưng không mạnh, các điểm yếu tồn tại, tiềm tàng

chính trong nội bộ cơ cấu thành viên của NATO.

Hiện nay NATO tồn tại với mục đích và vai trò gì?

Nếu xét về bản chất thì có thể nói 54 năm tồn tại NATO không thay đổi về bản chất. Trước sau, NATO vẫn là công cụ quân sự để phục vụ sự lãnh đạo của Mỹ. Trước đây là ở châu Âu còn giờ đây Mỹ muốn vươn rộng ra các địa bàn khác của thế giới. Hiện nay trong bối cảnh tình hình châu Âu và thế giới thay đổi rất nhanh chóng và sâu sắc, nên khối quân sự này không chỉ làm nhiệm vụ răn đe theo ý đồ của Mỹ mà còn phải tham gia vào nhiệm vụ chống khủng bố trên phạm vi toàn cầu do Mỹ phát động. Thứ hai, ngăn chặn việc phổ biến vũ khí hạt nhân hủy diệt, tham gia gìn giữ hòa bình hoặc có thể trực tiếp can thiệp vào các xung đột ở những địa bàn khác nhau trên thế giới. Cái khác so với trước là phạm vi ảnh hưởng, tác động của NATO chứ còn bản chất không thay đổi. Tâm hoạt động của NATO hiện nay không chỉ ở châu Âu, Đại Tây Dương mà nó còn vươn ra các khu vực khác, có thể nói là phạm vi toàn cầu.

NATO mở rộng tác động lớn đến an ninh, chủ quyền của Nga

Hơn bất cứ quốc gia nào, Nga là nước quan tâm sâu sắc đến mọi động thái của NATO, nên Mỹ và các nước phương Tây

luôn nói là: "NATO chỉ là một liên minh phòng thủ", để trấn an nước này. Việc NATO mở rộng sẽ tác động trực tiếp đến an ninh, chủ quyền, cũng như chính sách quốc phòng của Nga. Trước đây Nga kiên quyết phản đối sự mở rộng NATO, nhưng "lực bất tòng tâm", không ngăn chặn được, cho nên Nga điều chỉnh chiến lược từ "đối thủ" sang "đối tác". Cách đây 5 năm đã thành lập Hội đồng Nga - NATO theo cơ chế 19+1 để Nga tham gia vào đó hy vọng làm chậm hoặc ngăn chặn sự bành trướng của NATO, thế nhưng hiệu quả rất hạn chế. Mỹ vẫn mở rộng Khối này, đưa cỗ máy quân sự áp sát biên giới của Nga, đe dọa trực tiếp đến Nga và các nước Trung Á. Ông X.Ivanov, Bộ trưởng Quốc phòng Nga cũng nói rõ: Nga hy vọng các nước thành viên NATO loại bỏ hoàn toàn các nhân tố chống Nga trực tiếp và không trực tiếp khỏi các kế hoạch quân sự và tuyên bố chính trị. Tuy nhiên nếu NATO theo đuổi chính sách hiếu chiến và đối xử với Nga như một nguy cơ, thay vì là một đối tác, đồng thời tiếp tục duy trì học thuyết quân sự tấn công của mình thì Nga sẽ phải thay đổi tương xứng kế hoạch quân sự và các nguyên tắc liên quan đến việc phát triển lực lượng vũ trang, kể cả lực lượng hạt nhân. Cho nên trước tình hình này Nga buộc phải điều chỉnh chiến lược an ninh quốc phòng, tìm kiếm các mối liên minh làm đối trọng hạn chế tác động tiêu cực của việc mở rộng NATO.

Tuyên bố này của ông X. Ivanov là lời cảnh báo nghiêm khắc NATO. Nga và Mỹ đã ký một Hiệp ước Cắt giảm vũ khí hạt nhân hồi 5/2002, theo đó các bên sẽ cắt giảm 2/3 quy mô của các kho vũ khí đã được triển khai hoạt động trong vòng 10 năm. Giới phân tích bình luận: "Một thỏa thuận nhằm đánh dấu mối quan hệ hữu nghị giữa hai kẻ thù của kỷ nguyên chiến tranh lạnh". Tuy nhiên ông X. Ivanov cho biết: Nga có thể sẵn sàng đánh giá lại lập trường của riêng họ về thỏa thuận đó. Bộ trưởng Quốc phòng Nga - X.Ivanov cũng tái khẳng định cam kết của ông rằng: Nga cũng sẽ không từ bỏ nguyên tắc tấn công phủ đầu chống lại các quốc gia khác nếu cảm thấy an ninh của mình bị đe dọa. Cùng với những tuyên bố cứng rắn này, trong một thời gian ngắn vừa qua, lực lượng vũ trang Nga đã tiến hành hơn 10 cuộc diễn tập quy mô lớn với sự tham gia của các quân chủng, quân khu và hạm đội của nước này. Nga cũng đã phóng thử thành công một thế hệ tên lửa hành trình mới có khả năng mang nhiều đầu đạn, đột ngột thay đổi hướng. (Trên thực tế là vô hiệu hóa hệ thống chống tên lửa hiện có của Mỹ). Nổi bật trong đợt thao diễn này là cuộc diễn tập ngày 24-3-2004 của quân đoàn phòng không số 32 với nhiệm vụ được giao là chống trả cuộc tấn công của đối phương, giả định vào một loạt mục tiêu ở miền Trung nước Nga. Các cuộc tập trận khác cũng đã diễn ra

ở Pốtxcrôm - Bắc Cápcadơ, Xibêri, Viễn Đông, Tátđikixtan. Tại biển Đen, biển Bắc, các lực lượng hải quân Nga cũng đã thực hiện những cuộc tập trận lớn với sự tham gia của tàu chiến, tàu cao tốc.

Các nhà phân tích cho rằng, đây vừa là sự chuẩn bị cho tình huống an ninh mới khi NATO mở rộng, vừa là sự răn đe cần thiết đối với những hành động vi phạm an ninh của Nga. Ngay sau khi diễn ra lễ kết nạp 7 thành viên mới của NATO, Đuma quốc gia Nga cho biết: Sẽ đề nghị Tổng thống Putin triệu tập một cuộc họp đặc biệt nhằm thảo luận sự thay đổi cán cân quân sự dọc biên giới Liên bang Nga.

NATO mở rộng tác động đến chiến lược toàn cầu của Mỹ

Mặc dù việc kết nạp thêm các thành viên mới có tiềm năng quân sự kém sẽ gây cho NATO thêm những khó khăn về tài chính và quân sự, nhưng đợt mở rộng lần này không chỉ đơn thuần mang ý nghĩa địa lý, mà nó còn có một ý nghĩa chính trị đặc biệt đối với Mỹ trong việc lợi dụng chiêu bài chống khủng bố, sử dụng NATO như một công cụ quân sự can thiệp trên quy mô toàn cầu. Có lẽ không phải ngẫu nhiên mà Whashington được chọn làm nơi trao giấy chứng nhận trở thành thành viên mới của các nước Đông Âu và các nước vùng Bantích. Sự góp mặt của Bungari, Rumani,

Xlôvakia, Xlôvenhia, Extônia, Látvia, Lítva trong NATO chưa hẳn đã làm cho NATO mạnh lên, nhưng về chiến lược thì đợt mở rộng này quả là có ý nghĩa đối với nước Mỹ. Nhà hoạch định chiến lược ở Lâu Năm góc - Bộ trưởng Quốc phòng Donal Rumsfeld nói: Từ nay có thể bắt đầu dự án cải thiện sức mạnh quân sự của nước Mỹ thông qua NATO.

Lâu Năm góc từ lâu đã không dấu diếm một kế hoạch có thể ví như một sự thay đổi về chất đối với cỗ máy quân sự của Mỹ, đó là thiết lập lại sự hiện diện của binh lính Mỹ trên thế giới nhằm giúp nước Mỹ đối phó hiệu quả hơn trước những thách thức mới trong thời kỳ hậu chiến tranh lạnh. Điều đó có nghĩa là bớt quân đồn trú ở các nước đồng minh truyền thống ở châu Âu như Đức, Italia, Anh, thay vào đó là tăng cường sự hiện diện ở những nơi có thể tiếp cận nhanh với những điểm nóng như Trung Á, vùng Trung Đông..., những mặt trận tiên tiêu trong cuộc chiến chống khủng bố của Mỹ. Như vậy, sự có mặt của các nước vùng Bantích, Bancăng trong NATO quả là quan trọng đối với Mỹ. Những căn cứ của Mỹ từ nay sẽ tự do mọc lên trên những nước này, củng cố ảnh hưởng của Mỹ ở Trung Đông và Bancăng.

Việc khối NATO tồn tại và mở rộng hoàn toàn nằm trong ý đồ của Mỹ - ý đồ chiến lược lâu dài. Mỹ vừa là người khởi

xướng khối quân sự này cách đây hơn nửa thế kỷ, hiện nay lại là người mở rộng và hiện đại hóa khối NATO. Việc này đáp ứng chiến lược toàn cầu của Mỹ. Từ nay Mỹ có một đội quân đông đảo hơn dưới sự chỉ huy của mình, có thể điều đến các địa bàn chiến lược khác để thực hiện các mục tiêu do Mỹ lựa chọn. Nhưng sự kiện này cũng tác động trực tiếp đến Mỹ theo chiều ngược lại. Theo các nhà phân tích: *Đây là một thách thức lớn đối với Mỹ*, vì Mỹ muốn giữ vai trò chỉ huy thì phải chi tiền cho các chương trình hiện đại hóa quân sự của NATO, nhưng hiện nay mặc dù Mỹ giàu nhưng cũng không phải là vô hạn để có thể thỏa mãn nhu cầu của các nước thành viên. Ví dụ, trong cuộc chiến Irắc vừa qua, để có thể sử dụng sân bay và không phận của Thổ Nhĩ Kỳ - một thành viên của NATO, Mỹ cũng không đủ tiền để đáp ứng đòi hỏi của nước này. Khi số lượng thành viên NATO đông thêm thì việc chỉ huy của Mỹ với khối quân sự này cũng khó hơn nhiều phần. Điều quan trọng hơn là hành động và ý đồ của Mỹ khi mở rộng NATO lại đi ngược lại xu hướng của thời đại hiện nay là: hòa bình hợp tác, giải tán các liên minh quân sự, không can thiệp bằng bạo lực vào công việc của các nước khác. Nhất định Mỹ sẽ gặp lực cản của sự phản đối đến từ nhiều phía.

NATO mở rộng tác động đến độc lập, tự chủ của các thành viên mới gia nhập

Sau khi Liên Xô và Đông Âu XHCN sụp đổ, cục diện chính trị ở Đông Âu có sự thay đổi sâu sắc. Một loạt nước có nền kinh tế chuyển đổi gặp khủng hoảng. Các nhà lãnh đạo ở đây có xu hướng tìm sự cứu cánh về kinh tế từ Liên minh Châu Âu (EU) và về quân sự từ NATO, nên họ mong muốn khi gia nhập NATO họ sẽ được "cái ô bảo vệ", không phải chi tiền cho hiện đại hóa quân đội và được ưu đãi về chính trị và kinh tế. Nhưng đó là cái được theo mong muốn, còn trên thực tế, thách thức đến với những nước này từ việc gia nhập NATO không phải là ít. Thách thức lớn nhất là các nước này đang từ những nước độc lập tự chủ trong hoạch định chính sách, nay khi vào NATO phải chịu sự chi phối, ràng buộc bởi những điều khoản của Khối. Vô hình chung, các nước này đã đánh mất chính độc lập tự chủ của mình. Thứ hai, khi vào NATO, bản thân những nước này cũng phải chi những khoản tiền lớn cho thay đổi cơ cấu chỉ huy, trang thiết bị quân sự, chứ không chỉ là nhận được từ bên ngoài, do đó càng làm khó khăn thêm cho nền kinh tế vốn đang yếu kém, lệ thuộc. Thứ ba, muốn được nhận tiền từ Mỹ và các nước Tây Âu, các nước này phải chịu sự lệ thuộc chi phối. Rõ ràng là cái được thì ít, cái mất thì nhiều, đây chính là bài học cho những nước muốn gia nhập NATO tiếp theo.

Tóm lại: NATO từ 19 nay trở thành 26 đã trở nên lớn hơn nhưng chưa chắc đã trở nên thống nhất hơn và mạnh mẽ hơn sau đợt mở rộng lần này. Không những thế nó còn đặt ra nhiều vấn đề cho cả Mỹ và những thành viên mới của NATO trước khi đạt được mục đích trở thành một liên minh chính trị, quân sự có sức mạnh vượt quá phạm vi châu Âu. Hơn nữa, nước Nga cũng không dễ dàng để cho Mỹ và NATO vây lấn. Nước này sẽ tiếp tục khẳng định vai trò cường quốc của mình đối với cục diện an ninh chính trị ở châu Âu và thế giới.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

1. Phí Văn Hội, *Sự biến đổi của NATO: Thế kỷ qua và thế kỷ hiện nay*, Lược thuật, Thông tin chuyên đề, Viện Thông tin khoa học, Học viện Chính trị Quốc gia Hồ Chí Minh, số 1 (3/2004), tr.63-71.
2. *Định hướng trong quan hệ đối tác chiến lược của Nga với Liên minh Châu Âu*, Thông tấn xã Việt Nam, Tin tham khảo chủ nhật, 28/3/2004.
3. *EU mở rộng và quan hệ EU - Nga*, Thông tấn xã Việt Nam, Tin Tham khảo đặc biệt, ngày 25/3/2004.
4. Hồng Thanh Quang, *Kiểu gì cũng phải chung sống*, Báo Hà Nội mới Chủ nhật, 4/4/2004, tr.8.
5. Phương Hà, *NATO, đông hơn chắc đâu đã mạnh*, Báo Nhân dân cuối tuần, số 15, ngày 11-4-2004.